

KUNSKAPSUNDERLAG - KRISBEREDSKAP OCH AKUT BARNKRISSTÖD

Innehåll

Grundläggande fakta om Sveriges krisberedskap och totalförsvaret	4
Begreppsdefinition	4
Aktörer	4
Aktörernas ansvar	5
Samordning och stöd	5
Sektor- och områdesansvar (geografiskt)	5
Samhällets tre grundprinciper	5
Frivilliga försvarsorganisationer	6
Civilsamhällets roll i krisberedskap och totalförsvaret	7
Rädda Barnens roll i samhällets krisberedskap	7
Viktiga interna dokument/sidor	7
Avgränsningar	8
Vår förmåga	8
Vad kan Rädda Barnen bidra med?	8
Målsättning	8
Exempel på vårt arbete idag	9
Bakgrund och sammanhang	11
Rädda Barnens barnsyn	11
Från vardagskriser till civilt försvar	11
Civilsamhällets betydelse för barns rättigheter i kris och krig	12
Barns rätt till stöd i kriser	12
Barns delaktighet stärker samhällets beredskap	13
Centrala områden för barns rättigheter i kris och krig	15
Barnrättsperspektivets genom krisberedskapsarbetet	15
Barnrättsperspektiv i styrning och planering	15
Barnkonsekvensanalyser som verktyg	16
Barns delaktighet	16
Att inkludera barn i övningar	16

Anpassad information vid kriser	17
Barnvänliga och trygga platser vid kriser.....	17
Krisstöd anpassat till barn.....	17
Barn i särskilt utsatta situationer.....	18
Rapporter och styrande dokument	18

Ansvarig för dokument: Mikaela Wikström, rådgivare krisberedskap och barnkrisstöd
Senast uppdaterad: 2026-09-08

Inledning

Frågor om krisberedskap och civilt försvar får allt större utrymme i samhället i takt med att hotbilden mot samhället förändras. När samhället drabbas av kriser, som våld, naturkatastrofer, olyckor, pandemier eller krig, påverkas barn både direkt och indirekt. Flera rapporter och erfarenheter från samhällskriser visar att barns rättigheter, behov och delaktighet inte alltid beaktas systematiskt i arbetet med krisberedskap och civilt försvar. De visar också att tillgången till information, stöd och möjligheter till delaktighet varierar mellan olika delar av landet.

Syftet med det här kunskapsunderlaget är att samla och tillgängliggöra kunskap om barns rättigheter i kris, civilt försvar och totalförsvar. Det utgår från Barnkonventionen som gäller i fred, kris och krig, och som tydliggör samhällets ansvar att skydda och tillgodose barns rättigheter även under extraordinära omständigheter. Rädda Barnen utgår från ett barnrättsperspektiv med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som grund. Till stöd i tolkningen av barnkonventionen använder sig Rädda Barnen främst av uttalanden från FN:s kommitté för barnets rättigheter (FN:s barnrättskommitté).

Kunskapsunderlaget bygger på erfarenheter från samhällskriser, forskning, omvärldsbevakning samt Rädda Barnens arbete med barn i Sverige och internationellt. Underlaget kan användas för att förstå området ur ett barnrättsperspektiv och som stöd för dialog, samverkan, planering, kunskapsutveckling och fortsatt arbete inom beredskapssystemet. Underlaget riktar sig till alla inom Rädda Barnen, såväl medlemsrörelse som anställda, som arbetar eller vill arbeta med området och höja sin kunskap inom området.

Dokumentet innehåller inte en fullständig genomgång av området, utan lyfter centrala perspektiv, erfarenheter och exempel som kan bidra till ökad förståelse för hur kriser och krig påverkar barn samt vilka faktorer som är viktiga att beakta i arbetet med krisberedskap och civilt försvar.

Grundläggande fakta om Sveriges krisberedskap och civila försvar

I detta kapitel samlar vi några grundläggande fakta om Sveriges krisberedskap och civila försvar som är viktig att ha med sig i läsandet av det här dokumentet. Kapitlet syftar till att ge en gemensam grund för de krav och rekommendationer som presenteras i efterföljande avsnitt. Det finns fördjupande presentationer och utbildningar i detta för den som önskar.

Begreppsdefinition

Krisberedskap handlar om samhällets samlade förmåga att förebygga och hantera enskilda kriser och samhällsstörningar i fredstid för att minska risker och konsekvenser.

Civilt försvar syftar till att skydda civilbefolkningen samt säkerställa och upprätthålla samhällsviktiga funktioner vid höjd beredskap och krig.

Civil beredskap är numera ett samlingsbegrepp för arbete som rör både krisberedskap och civilt försvar, eftersom dessa i praktiken ofta överlappar och är svåra att tydligt skilja åt.

Totalförsvaret är det militära och civila försvaret tillsammans. I fredstid kan det arbetet gå ut på beredskapsplanering och förmågehöjande åtgärder. Om det råder högsta beredskap i landet är totalförsvaret all verksamhet som bedrivs.

Sammanfattningsvis utgör krisberedskapen grunden för det civila försvaret, som i sin tur är en del av totalförsvaret och förstärks vid krig eller krigsfara.

Aktörer

Alla som på något sätt bidrar i hanteringen av samhällsstörning kallas i beredskapssystemet för en aktör. Aktörerna kan vara offentliga, privata eller ideella föreningar men också enskilda individer.

Aktörernas ansvar

- **Kommuner & Regioner:** Ansvarar för att upprätthålla viktiga samhällsfunktioner som utbildning, socialtjänst, hälso- och sjukvård, vatten och värme. De ska ha beredskap att hantera omfattande störningar och kan aktivera en krisledningsnämnd.
- **Statliga Myndigheter:** Har ansvar för sina egna områden. MSB (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap) samordnar, stödjer och har en sektorsroll för räddningstjänst, medan Länsstyrelserna samordnar länsnivån.
- **Företag:** Ansvarar för att deras verksamheter klarar kriser, även om de inte är statliga. De kan också bidra genom frivilligorganisationer.
- **Ideella organisationer:** bidrar utifrån sina olika kompetenser och verksamheter
- **Individer:** Har ett eget ansvar för sin beredskap och kan engagera sig i frivilligorganisationer, gå kurser eller stärka sin lokala gemenskap.

Samordning och stöd

- **MCF:** Central samordnare, sektorsmyndighet, stödjer planering för civilt försvar och totalförsvar.
- **Länsstyrelserna:** Larmas vid kriser, initierar samverkan mellan aktörer och hanterar initiala åtgärder i länet.
- **SOS Alarm:** Larmar Länsstyrelsens tjänsteman i beredskap (TiB) vid större händelser.

Sektor-och områdesansvar (geografiskt)

Sverige är ansvaret för krisberedskap uppdelat mellan många olika aktörer, på lokal, regional och nationell nivå. Vilken myndighet eller annan aktör som är ansvarig för en verksamhet vardag eller kris, kan beskrivas utifrån sektor- och områdesansvar (geografiskt).

- **Lokal nivå** - kommuner
- **Regional nivå** - länsstyrelser
- **Högre regional nivå** - länsstyrelser är indelade i sex civilområden (Civos)
- **Nationell nivå** - regeringen, där myndigheter stödjer regeringen i hanteringen
- **Myndigheten för civilt försvar**
MCF - har en särskild roll att både hålla samman arbetet mellan sektorer och att stödja regeringen när det inträffar kriser eller andra allvarliga händelser.

Samhällets tre grundprinciper

Frivilliga försvarsorganisationer

Frivilliga är viktiga för Sveriges krisberedskap och civilt försvar. Frivilliga försvarsorganisationerna (FFO) är en särskild grupp av ideella organisationer som har en utpekad roll inom totalförsvaret. De organiserar, utbildar och övar sina medlemmar för att bidra med viktiga kompetenser och personalförstärkning vid kriser, höjd beredskap och ytterst krig. I dessa organisationer finns en stor bredd av kunskap och erfarenhet inom till exempel logistik, samband, djursmitta, flyg samt samverkan och ledning.

Frivilliga förstärkningsresurser från FFO kan ingå i en offentlig aktörs krigsorganisation när ordinarie resurser inte räcker till. De kan efter genomförd utbildning teckna ett avtal med en offentlig aktör om tjänstgöring vid höjd beredskap enligt Förordning (1994:524) om frivillig försvarsverksamhet.

De frivilliga försvarsorganisationernas betydelse lyfts fram av både regering och riksdagen och de har en särställning jämfört med andra ideella organisationer. Deras uppgifter bestäms av Försvarsmakten och MSB i samverkan med andra myndigheter med uppgifter inom totalförsvaret. Frivilliga försvarsorganisationer utgör en del av totalförsvarets personalförstärkning.

Frivilliga försvarsorganisationer (FFO)

- 18 stycken organisationer
- Utpekad roll inom totalförsvaret
- Kan teckna avtal med offentlig aktör
- Särställning

Date

Civilsamhällets roll i krisberedskap och totalförsvär

Folkrörelser och civilsamhälle har en avgörande roll i Sveriges krisberedskap och civila försvar. Erfarenheter från samhällskriser visar att samverkan mellan myndigheter, kommuner och ideella aktörer är en förutsättning för ett fungerande civilt försvar. Civilsamhället samlar människor, bygger tillit och skapar sammanhållning – i vardagen, i kris och vid höjd beredskap.

I arbetet med att stärka Sveriges beredskap är det avgörande att tydliggöra vad som ytterst ska skyddas: barnens framtid, demokratin och tilliten mellan människor. Samtidigt ser vi en global tillbakagång för demokratiska värden, där civilsamhällets utrymme begränsas och människor tystnar av rädsla. Även i Sverige ökar ojämlikheten och segregationen, vilket leder till att barns rättigheter urholkas och samhällets motståndskraft försvagas. Erfarenheter visar att demokratiska samhällen med hög grad av delaktighet och öppenhet är mer motståndskraftiga vid kriser.

Tillit mellan människor är en grundförutsättning för ett starkt totalförsvär. När tilliten till myndigheter är låg fungerar civilsamhällets organisationer som en brygga mellan samhällsstrukturer och människor. Rädda Barnen når barn och familjer som annars riskerar att stå utanför, bygger förtroende och stärker sammanhållningen. Detta arbete bidrar till samhällsstabilitet och social sammanhållning – faktorer som är centrala för Sveriges säkerhet.

Civilsamhällets styrka ligger i närheten till människor och förmågan att agera snabbt och flexibelt. Som självständiga aktörer med egna uppdrag kompletterar civilsamhället det offentliga genom samverkan som bygger på ömsesidig respekt och långsiktiga strukturer, och bidrar därmed till Sveriges krisberedskap och totalförsvär.

Rädda Barnens roll i samhällets krisberedskap

Rädda Barnen har lång erfarenhet av att arbeta i kriser och konflikter, både internationellt och i Sverige. Organisationen har snabbt ställt om och säkerställt verksamheter för barn under bland annat Covid-19-pandemin, mottagandet av asylsökande barn 2015 samt efter Rysslands invasion av Ukraina. Rädda Barnen i Sverige har även erfarenhet av akut barnkrisstöd genom insatser för barn som återvände efter tsunamikatastrofen i Sydostasien 2004 och kriget i Libanon 2006. Efter pandemin och Ukraina-responsen 2022 påbörjades en större satsning på att som organisation gå från att vara reaktiva till förberedda - för att bättre kunna bidra när kriser sker och drabbar barn.

Viktiga interna dokument/sidor

- [Verktygslåda – Krisberedskap och akut barnkrisstöd - Rädda Barnen](#)
- [Samverkansplattformen B5 handlingsplan](#)
- [Barnkrisstöd - stötta barn när något har hänt - Rädda Barnen](#)

Avgränsningar

När vi pratar om krisberedskap och akut barnkrisstöd så handlar det inte om kriser i vår egen verksamhet, utan om att bidra till att stärka samhällets krisberedskap och när vi väljer att agera på kriser i samhället i det akuta skedet.

Vår förmåga

Rädda Barnens krisberedskap bygger på våra lokal- och distriktsföreningars förmåga på kommun- och regionnivå med stöd av tjänstepersoner och i samverkan med externa aktörer.

Vad kan Rädda Barnen bidra med?

Vårt fokus är att främja och skydda barns rättigheter och delaktighet i akut kris och arbeta innan, under och efter en kris för att säkerställa barn får det stöd de behöver i samband med en svår händelse. Det gör vi genom direkta insatser, kunskapsspridning och påverkansarbete. Vår engagemangsguide visar hur man kan arbeta med frågan internt på olika sätt.

Målsättning

Rädda Barnens krisberedskap bygger på våra lokal- och distriktsföreningars förmåga på kommun- och regionnivå. Med stöd av tjänstepersoner och i samverkan med externa aktörer

- Bygga upp team av barnkrisstödjare lokalt/regionalt som kan aktiveras och erbjuda akut barnkrisstöd i samband med svåra händelser där barn drabbas.
- Sprida kunskap om akut barnkrisstöd till viktiga vuxna och relevanta aktörer.
- Stärka barnrättsperspektivet i arbetet med krisberedskap och totalförsvar (i kommuner, regioner, myndigheter).
- Stärka barns delaktighet i arbetet med krisberedskap och totalförsvar.

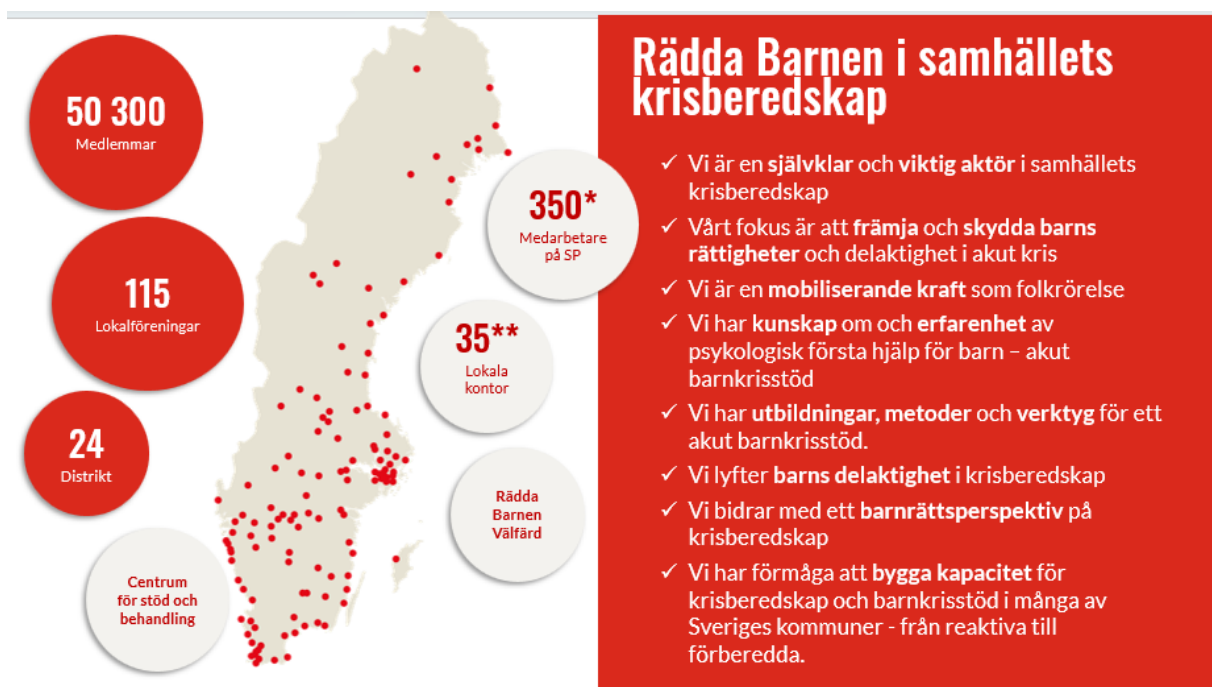
Exempel på vårt arbete idag

De senaste åren har vi stärkt och utvecklat vårt arbete med krisberedskap och akut barnkrisstöd. Det märks inte minst i vår medlemsrörelse, där engagemanget är stort och där arbetet nu bedrivs på flera sätt runt om i landet. Under de kommande åren väntas detta arbete få allt större genomslag, i takt med att vår kompetens fördjupas och vår kapacitet byggs upp. Vi är på god väg att gå från ett främst reaktivt arbetssätt till att vara bättre förberedda inför kriser. Samtidigt är detta ett långsiktigt arbete som kräver uthållighet, målmedvetenhet och resurser.

- Tar fram [verktyg och kunskap för](#) barn och för föräldrar om barn för att i praktiken kunna erbjuda psykologisk första hjälpen vid akuta samhällskriser. Vår app Safe Place, Lugna, lyssna, stärk-materialet och webbkursen Krisstöd till barn och vår barnkrisstödjarutbildning är några bra exempel på vad vi har tagit fram och sprider.
- Lokalt och regionalt bygger vår medlemsrörelse med stöd av personal upp team av barnkrisstödjare, som kan aktiveras och erbjuda akut barnkrisstöd i samband med svåra händelser där barn drabbas. Malmö var först ut 2024 och har varit ute i skarpa insatser. Sedan dess har Blekinge distrikt och Umeå blivit klara under hösten och många andra är på gång att ta fram lokala krisberedskapsplaner, utbilda barnkrisstödjare och starta samverkan med kommunen. Intresset och engagemanget är stort i hela medlemsrörelsen.
- Vi utbildar främst medlemmar men även personal till barnkrisstödjare genom den utbildning vi lanserat 2025. Cirka 200 personer utbildades under första året och intresset fortsätter vara stort.
- Vi samordnar barnkrisstödjarna i [Stödstyrkan \(MCF\)](#) som aktualiseras vid konsulära kriser
- B5 samverkansplattformen – samverkan med Svenska Röda Korset, Svenska Kyrkan, Sveriges stadsmissioner och Riksidrottsförbundet där krisberedskap är ett område med stort fokus.
- Tillsammans med B5 samverkansplattformen har vi ett pilotprojekt om samverkan med Länsstyrelsen i Västra Götaland som pågår mellan 2025-2027. Mål för samverkan är representation i befintliga samverkansstrukturer, informationsdelning, kunskapshöjning och händelsehantering.
- Vi har genomfört ett projekt med Karlshamns kommun med fokus på barns delaktighet i krisberedskap. En trygghetspunkt byggdes upp där bla 5-åringar fick gå runt och upptäcka stationer, prata om trygghet och leka i familjehörnan. Deras tankar om vad som är viktigt på en trygghetspunkt togs med i vidare arbetet.
- Påbörjat samarbete med våra nordiska systerorganisationer i Danmark, Norge och Finland inom området krisberedskap och civilt försvar.

- Vi sitter med i MCF civilsamhällesråd, operativa arbetsgrupp och deltar i MCF civilsamhällesforum. Utöver det arbetar vi direkt med olika delar av myndigheten i olika frågor
- Vi lyfter vikten av ett barnrättsperspektiv i krisberedskapsfrågor.
- Skrev [remissvar till SOU 2024:65](#) – Kommuners och regionernas grundläggande beredskap inför kris och krig.
- Vi utbildar skolpersonal i barnkrisstöd och bidrar till att det integreras i skolornas krisberedskapsplaner via Rädda Barnen Välfärd.
- Centrum för stöd och behandling omnämns i Socialstyrelsens föreskrift [Krisstöd vid allvarlig händelse \(2018\)](#) samt i [Psykologiskt och socialt stöd vid allvarlig händelse i Stockholms län \(2018\)](#).
- Våra psykologer berättar ofta i media om hur man pratar med barn om kriser, ex pandemin, terrorattentat, olyckor eller krig, via exempelvis Lilla Aktuellt. Vi riktar oss också direkt till barn och berättar vad de själva kan göra när de känner en oro. Lilla RB, Safe Place-appen och en krisstödsaffisch är några verktyg vi har.
- Vi har deltagit i [internationellt forskningsprojekt](#) där man har fokuserat på att öva med utsatta målgrupper, bland annat barn, vid CBRNE-händelser.

Bakgrund och sammanhang

Här samlas fördjupande texter som ger bakgrund och sammanhang till barns rättigheter i krisberedskap, civilt försvar och totalförsvar. I nästa kapitel följer fördjupande perspektiv och områden som kan användas för att omsätta barnrättsperspektivet i planering och praktik.

Barnrättsperspektivet är en del av samhällets beredskap. I krisberedskap och civilt försvar måste barn ses som egna rättighetsbärare – inte bara som anhöriga. Det handlar om att säkerställa att barn får skydd, information och möjlighet att påverka även i kris. När vi planerar för samhällets motståndskraft, ska vi också planera för barns trygghet, delaktighet och utveckling. Ett starkt totalförsvar börjar med att ingen lämnas utanför.

MSB:s *Planeringsinriktning för civil beredskap* betonar att barnrättsperspektivet ska integreras i all beredskapsplanering. Det innebär att kommuner och myndigheter behöver:

- Säkerställa barnanpassad information och kommunikation.
- Genomföra barnrättsanalyser och konsekvensbedömningar.
- Involvera barn i planering och beslut på lokal och nationell nivå.

Rädda Barnens barnsyn

Hämtad från [Rädda Barnens barnrättsagenda](#).

- Varje barn är rättighetsbärare som utan diskriminering ska ha ovillkorlig tillgång till och kunna utkräva sina mänskliga rättigheter.
- Barnet har unik kunskap, är expert på sin egen situation och ska tas på allvar.
- Barns delaktighet är en rättighet och en resurs för hela samhället.
- Det är vuxenvärldens ansvar att förverkliga barnets rättigheter

Från vardagskriser till civilt försvar

Det blir allt större fokus på civilt försvar och totalförsvar, snarare än på krisberedskap i bred bemärkelse. Det blir allt större fokus på civilt försvar och totalförsvar, snarare än krisberedskap i bred bemärkelse. Det riskerar att flytta uppmärksamheten från de kriser som sker oftare och i fredstid, såsom bränder i bostadshus, skogsbränder, översvämningar, olyckor eller våldsbrott, till höjd beredskap och ytterst krig. Beredskap och förmåga byggs genom erfarenhet. Den erfarenheten skapas genom att agera i de kriser som redan i dag sker och som drabbar barn och familjer. Genom att barn och familjer får stöd i lokala kriser byggs också tillit till samhället, vilket är avgörande inför större kriser där följsamhet till råd och rekommendationer är central.

Vi vet att 9 av 10 vill bidra i kris. Det är i de nära och vardagliga kriserna vi kan kanalisera det engagemanget genom utbildning, övning och praktisk erfarenhet. Ideellt engagemang bygger på att det är hanterbart, relevant och meningsfullt. Ett alltför ensidigt fokus på höjd beredskap riskerar att bli ett hinder för både engagemang och kapacitetsbyggande. Forskning och erfarenheter om frivilligt engagemang visar att människor oftast engagerar sig i frågor som upplevs som relevanta, hanterbara och meningsfulla i vardagen. Detta har betydelse för hur engagemang och kapacitet byggs upp över tid. Genom låga trösklar för att agera, även vid

mindre kriser i fredstid, byggs erfarenhet som stärker samhällets samlade motståndskraft – från det lilla till det stora.

Civilsamhällets betydelse för barns rättigheter i kris och krig

Barns rättigheter i kris och krig kan inte säkerställas av offentliga aktörer enbart. Civilsamhället utgör en viktig del av samhällets samlade motståndskraft och spelar en betydande roll före, under och efter samhällsstörningar, kriser och vid höjd beredskap.

Civilsamhällets organisationer möter barn och familjer i vardagen, bygger relationer och tillit över tid och når grupper som offentliga aktörer ibland har svårare att nå. Genom verksamhet, frivilligengagemang och lokal förankring kan organisationerna bidra med kunskap om barns behov, kanaler för information och stöd samt möjlighet till snabb mobilisering när en kris inträffar.

Erfarenheter från tidigare samhällskriser visar att samverkan mellan offentliga aktörer och civilsamhället ofta är en viktig del av samhällets förmåga att förebygga, hantera och återhämta sig från kriser. Civilsamhället kan bidra med perspektiv och kompetens som kompletterar det offentliga ansvar och samtidigt fungera som en länk mellan samhällsinstitutioner och de människor som berörs.

Civilsamhällets roll i krisberedskap och totalförsvar utgår samtidigt från organisationernas egna uppdrag, verksamheter och målgrupper. Organisationerna verkar som självständiga aktörer med egna mandat och ansvarsområden och bidrar utifrån sina respektive kompetenser. Detta skapar förutsättningar för flexibilitet, innovation och snabba insatser när nya behov uppstår.

För organisationer som arbetar med barns rättigheter innebär detta särskilda möjligheter att bidra med kunskap om barns behov, delaktighet, skydd, trygghet och återhämtning i kriser och krig. Att ta tillvara denna kunskap kan stärka såväl beredskapsplanering som genomförande och uppföljning av insatser som berör barn.

En återkommande utmaning är att stora delar av civilsamhället, särskilt aktörer utanför de frivilliga försvarsorganisationerna, inte alltid är integrerade i beredskapssystemets befintliga strukturer. Samtidigt är deltagande i exempelvis risk- och sårbarhetsanalyser, planering, samverkansforum, övningar och uppföljning ofta en viktig förutsättning för att civilsamhällets kompetens, erfarenheter och kontaktytor ska kunna tas tillvara fullt ut. Flera civilsamhällesaktörer lyfter långsiktig finansiering som en faktor som påverkar organisationers möjligheter att delta i beredskapsplanering, samverkan och operativ verksamhet över tid. Det gör Rädda Barnen tillsammans med Röda Korset, Svenska Kyrkan, Riksidrottsförbundet och Sveriges Stadsmissioner.

Barns rätt till stöd i kriser

Barn möter kriser både i vardagen och vid större samhällsstörningar, såsom skjutningar, bränder, olyckor, naturkatastrofer och andra allvarliga händelser. I dag varierar tillgången till

barnkrisstöd kraftigt mellan kommuner, vilket innebär att barns möjligheter till stöd efter svåra händelser i hög grad beror på var de bor.

Rädda Barnen och andra aktörer ser att barn ofta lämnas utan tillräckligt stöd, vilket kan leda till långvariga konsekvenser för barns hälsa och utveckling. Tidiga stödinsatser lyfts i forskning och vägledningar fram som betydelsefulla för att möta barns oro och rädsla efter svåra händelser. Samhället behöver därför vara rustat att tidigt möta barns oro och rädsla, samt kunna följa upp barn som har kvarstående symtom och behöver snabb tillgång till vidare stöd och vård.

Psykologisk första hjälpen för barn är en evidensbaserad och kostnadseffektiv metod som kan minska risken för mer allvarlig och långvarig psykisk ohälsa. Metoden utgör grunden i ett akut barnkrisstöd och handlar om att skapa lugn och trygghet, ge hopp och samhörighet samt säkerställa att barn inte lämnas ensamma med sina upplevelser.

Vid kriser, både lokala och omfattande, behöver barn snabbt mötas av trygga vuxna som kan hjälpa dem att förstå det som hänt, hantera situationen och återfå en känsla av kontroll. Psykologisk första hjälpen för barn kan användas i många olika sammanhang, från att stötta ett enskilt barn efter ett svårt besked till att möta en skolklass eller barn på plats efter en större händelse. Insatserna kräver inte omfattande specialistutbildning; tid, engagemang och lugn hos vuxna i barnens närhet kan göra stor skillnad.

Genom att stärka viktiga vuxna runt barn, både före och efter kriser, arbetar samhället förebyggande och främjande för att minska risken för långvariga konsekvenser och stärka barns motståndskraft. Tidiga stödinsatser till många barn är dessutom kostnadseffektiva och kan minska behovet av mer omfattande insatser längre fram.

Samverkan mellan civilsamhälle, myndigheter, kommuner och andra aktörer är en viktig förutsättning för att barn ska få rätt stöd i tid och för att stärka samhällets samlade förmåga att möta barns behov i kriser.

Barns delaktighet stärker samhällets beredskap

För att säkerställa barns trygghet, tillit och förmåga att hantera svåra situationer behöver de göras delaktiga i arbetet med krisberedskap och totalförsvar. Det har nu gått flera år sedan barnkonventionen blev lag i Sverige. Ändå går arbetet med att omsätta den i praktiken för långsamt, särskilt när det gäller barns delaktighet i krisberedskapsfrågor.

I många kommuner saknas strukturer för att inkludera barn i planering, beslutsfattande och utvärdering av insatser. Ofta prioriteras enbart vissa barnnära verksamheter, medan andra delar av samhällsorganisationen förbiser hur beslut och åtgärder påverkar barn. Barnkonventionen gäller även vid kriser och väpnade konflikter. Flera studier och rapporter pekar samtidigt på att yngre barn ofta har färre möjligheter till inflytande än äldre barn och ungdomar. Barnombudsmannens rapporter visar att beslut som fattas utan barns medverkan får svagare förankring och sämre legitimitet. BRIS kommunundersökningar visar samtidigt att barns delaktighet är som svagast inom just krisberedskap och civilt försvar. Ett perspektivskifte krävs där barn och unga ses som en resurs i samhällets beredskap, inte enbart som mottagare av stöd och information. Barnombudsmannen och andra aktörer beskriver

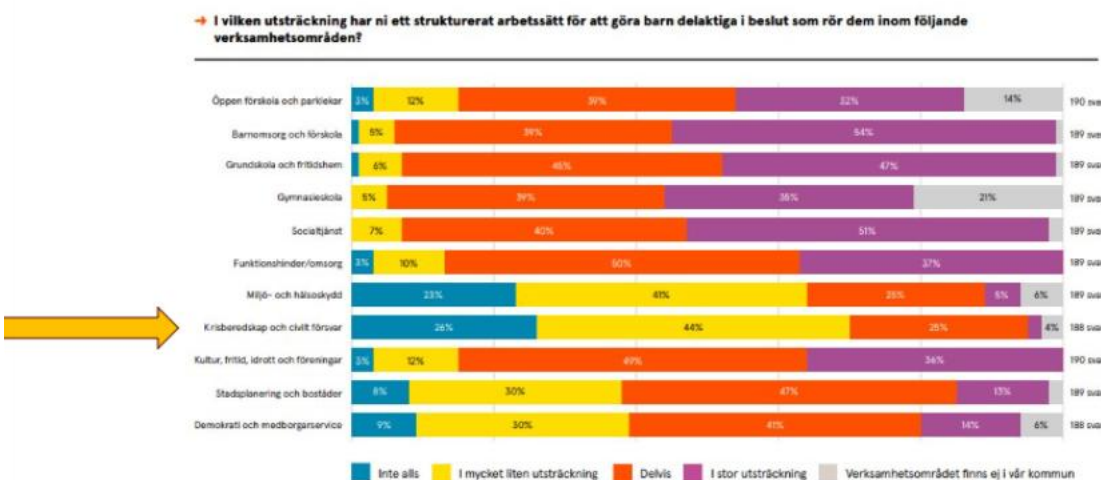
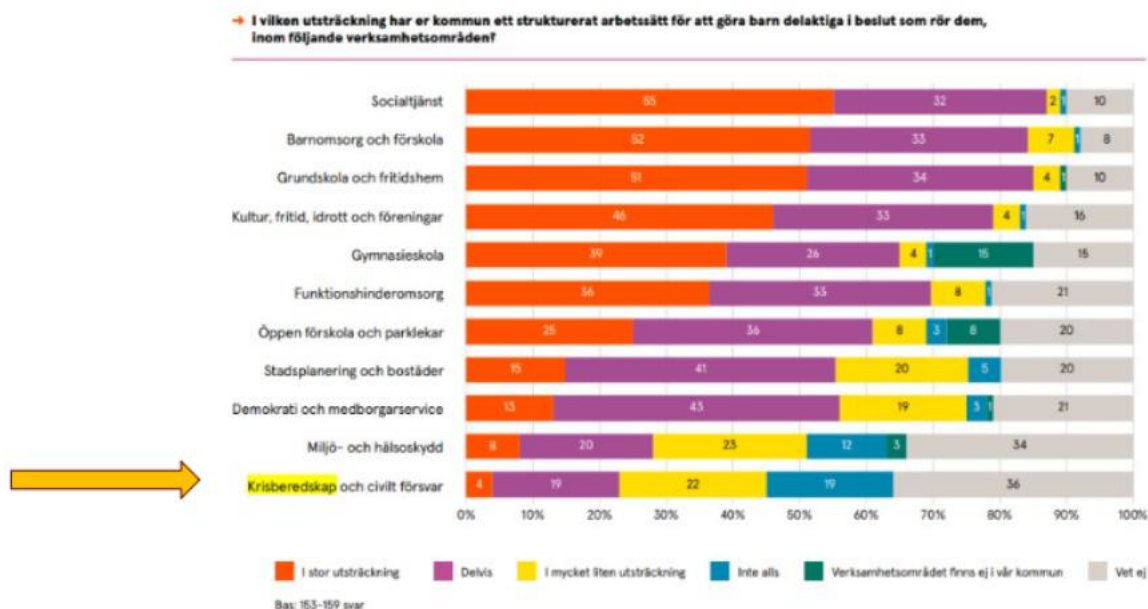
vikten av att betrakta barn och unga som aktiva aktörer med egna erfarenheter och perspektiv som kan bidra till planering och beslutsfattande.

Barn är experter på sina egna liv. När barn görs delaktiga ökar både beredskapen, tilliten till samhället och viljan att bidra. Delaktighet stärker skyddet av barnets rättigheter och säkerställer att beredskapsplaner verkligen tar hänsyn till barns behov – i enlighet med artikel 3 och 12 i barnkonventionen. För att bygga ett robust samhälle behöver barns perspektiv tas tillvara redan i planering och förberedelser, inte först när krisen är ett faktum.

BRIS kommunundersökning 2024 (högst upp) och 2025 (längst ner)

Kommunerna är som sämst i området krisberedskap och civilt försvar.

Resultat

Centrala områden för barns rättigheter i kris och krig

Detta kapitel beskriver centrala perspektiv och områden som är relevanta för barns rättigheter i krisberedskap, civilt försvar och vid allvarliga samhällsstörningar. Utgångspunkten är barnkonventionen, som gäller i fred, kris och krig, och som tydliggör samhällets ansvar att skydda och tillgodose barns rättigheter även under extraordinära omständigheter.

Områdena bygger på erfarenheter från samhällskriser, forskning, omvärldsbevakning samt Rädda Barnens arbete med barn i Sverige och internationellt. De kan användas för att förstå området ur ett barnrättsperspektiv och som underlag för dialog, samverkan, kunskapsutveckling och fortsatt arbete med att stärka barns rättigheter inom beredskapssystemet.

Barnrättsperspektivets genom krisberedskapsarbetet

Barnkonventionen gäller i fred, kris och krig, men barnrättsperspektivet saknas eller är fortfarande otillräckligt integrerat i centrala författningar, strategier och riktlinjer för Sveriges krisberedskap och totalförsvar. Rädda Barnens erfarenheter, liksom iakttagelser från aktörer som Barnombudsmannen och BRIS, visar att barns rättigheter och behov sällan beaktas systematiskt när myndigheter, kommuner och regioner planerar för stora samhällsstörningar. När barnrättsperspektivet inte finns med i styrning, planering, övning och genomförande riskerar åtgärder att bli mindre träffsäkra och barns särskilda behov att förbises. I era myndigheter, forskare och barnrättsaktörer beskriver barnrättsperspektivet som en grundförutsättning för ett effektivt, legitimt och hållbart samhällsskydd.

Barn påverkas av kriser på andra sätt än vuxna och har särskilda rättigheter enligt barnkonventionen. Barns behov av skydd, trygghet, information, delaktighet och stöd behöver därför uppmärksammas genom hela beredskapskedjan, från planering och övning till genomförande och återhämtning.

Ett barnrättsperspektiv innebär att bedöma hur beslut, åtgärder och prioriteringar kan påverka barn, samt att säkerställa att barns rättigheter, delaktighet och behov beaktas på ett systematiskt sätt. I styrning, planering, övning, genomförande och uppföljning.

Här går vi igenom vissa exempel på barns rättigheter i kris och krig, utifrån olika områden.

Barnrättsperspektiv i styrning och planering

Styrande dokument, strategier, regelverk och handlingsplaner påverkar hur beredskap planeras och genomförs. När barns rättigheter och behov tydligt inkluderas skapas bättre förutsättningar för att beakta barn i praktiken.

Frågor att ställa.

- Hur barns rättigheter synliggörs i styrande dokument och handlingsplaner.
- Hur barnrättsperspektivet integreras i planering och uppföljning.
- Hur ansvar för barns rättigheter tydliggörs mellan olika aktörer

Barnkonsekvensanalyser som verktyg

Utan strukturerade analyser riskerar barns behov och rättigheter att förbises i planering och beslutsfattande. Barnkonsekvensanalyser är ett etablerat verktyg för att säkerställa att barns perspektiv beaktas innan beslut fattas, ett sätt att synliggöra hur beslut och åtgärder påverkar barn.

De kan användas för att:

- identifiera risker och konsekvenser för barn,
- uppmärksamma barns olika behov och förutsättningar,
- stärka beslutsunderlag inom krisberedskap och civilt försvar.

Barns delaktighet

Enligt barnkonventionen har barn rätt att uttrycka sina åsikter i frågor som berör dem. Meningsfull delaktighet innebär att barn ges reella möjligheter att bidra med sina perspektiv i planering, genomförande och uppföljning av arbete som påverkar dem.

När barn involveras kan beredskapsåtgärder bli mer relevanta och bättre anpassade till barns vardag och behov. Barn är experter på sina egna liv och kan bidra med kunskap som vuxna annars riskerar att missa. Delaktighet kan exempelvis bidra till utvecklingen av information till barn, utformningen av trygghetspunkter, krisövningar och andra beredskapsåtgärder.

För att delaktigheten ska bli meningsfull behöver den vara frivillig, trygg, respektfull, inkluderande och anpassad efter barns ålder och mognad. Barn behöver också få återkoppling kring hur deras synpunkter har tagits om hand.

Frågor att beakta:

- Hur kan barn involveras i planering och utveckling av beredskapsåtgärder?
- Vilka strukturer finns för att inhämta barns perspektiv före, under och efter en kris?
- Hur säkerställs att delaktigheten är inkluderande och når barn med olika förutsättningar?
- Hur återkopplas resultat och beslut till de barn som deltagit?

Att inkludera barn i övningar

Krisövningar är centrala för att upptäcka brister och stärka beredskapen, men genomförs ofta utan att barn deltar. När barn inte är med riskerar hinder som drabbar dem i verkliga kriser att missas, särskilt för barn i utsatta situationer, som barn med funktionsnedsättningar. Många brister blir därför synliga först när krisen redan är ett faktum.

När barn får delta i övningar på ett tryggt och anpassat sätt kan ansvariga aktörer se vad som faktiskt fungerar, förbättra rutiner och säkerställa att åtgärderna fungerar för dem de är till för. Övningar blir helt enkelt bättre när de genomförs tillsammans med dem de berör. Vi har bland annat erfarenhet från en [fullskaleövning i Belgien](#) i ett europeiskt projekt där man övade med sårbara grupper, bland annat barn.

När barn inkluderas i övningar kan aktörer få ökad förståelse för:

- hur information når barn,
- hur barn upplever olika åtgärder,
- vilka hinder och behov som riskerar att förbises.

Anpassad information vid kriser

Barn får ofta otillräcklig eller svårbegriplig information vid samhällskriser, vilket kan skapa onödig oro och otrygghet. För att barn ska känna trygghet och kunna agera behöver informationen vara anpassad till barns ålder och förutsättningar, ges på ett språk och i ett format de förstår samt finnas i kanaler som barn använder och har förtroende för. Barn är inte en homogen grupp, och information behöver därför anpassas efter olika åldrar, språkliga behov och förutsättningar, inklusive funktionsnedsättningar.

Erfarenheterna från pandemin visar att riktad information till barn, såsom statsministerns tal till barn och Lilla Krisinfo, varit viktig, men ofta beroende av enskilda initiativ och inte tillräckligt systematisk.

Barnvänliga och trygga platser vid kriser

Barn behöver fysiska miljöer anpassade efter trygghet, lek och återhämtning – även i kris. I Sverige saknas idag ofta ett barnrättsperspektiv i planeringen av fysiska miljöer vid kriser. Trygghetspunkter, tillfälliga samlingsplatser, evakueringsplatser och skyddsrum är i många fall inte utformade med barns behov i åtanke, och tar sällan hänsyn till barns behov eller särskilda förutsättningar såsom funktionsnedsättningar. För att dessa platser ska fungera för barn krävs planering som går bortom fysisk säkerhet – de behöver vara utformade för barns psykologiska trygghet, lek, återhämtning och möjlighet till meningsfull aktivitet, även när tiden man spenderar på platsen är kort. I en situation av väpnad konflikt kan man behöva inrätta skyddsrum där det finns både barnvänliga platser, men också möjlighet att bedriva viss sorts undervisning.

Krisstöd anpassat till barn

Tillgång till tidigt stöd kan bidra till att stärka barns återhämtning och minska risken för långvariga negativa konsekvenser. Barn påverkas ofta på andra sätt än vuxna vid kriser och samhällsstörningar. Behovet av information, trygghet, stöd och återhämtning behöver därför uppmärksammas särskilt i planering och genomförande av krisinsatser.

Tillgången till barnanpassat krisstöd varierar i dag mellan olika delar av landet. För att stärka barns rättigheter i kriser behöver ansvariga aktörer beakta hur barn kan få tidigt stöd, hur behov av vidare vård identifieras och hur samverkan kan ske mellan olika aktörer.

Rädda Barnen och andra aktörer ser att barn ofta lämnas utan tillräckligt stöd, vilket kan leda till långvariga konsekvenser för barns hälsa och utveckling. Samhället behöver därför vara rustat att möta barns oro och rädsla tidigt, samt kunna följa upp barn som har kvarstående

symtom och behöver snabb tillgång till vidare vård.

Psykologisk första hjälpen för barn är ett exempel på en metod som kan användas för att skapa trygghet, minska stress och stärka barns återhämtning i ett tidigt skede efter en svår händelse.

Frågor att ställa

- Hur säkerställs att barn får tillgång till tidigt krisstöd efter en allvarlig händelse?
- Hur identifieras barn som behöver vidare stöd eller vård?
- Hur samverkar olika aktörer för att möta barns behov före, under och efter en kris?
- Hur beaktas barns behov av trygghet, återhämtning och information i krisstödsinsatser?

Barn i särskilt utsatta situationer

Barn är inte en homogen grupp. Vissa barn befinner sig i särskilt utsatta situationer och löper större risk att drabbas hårdare vid kriser och samhällsstörningar. De som är mer utsatta i vardagen är ännu mer utsatta vid kris och krig. Det gäller exempelvis barn med funktionsnedsättningar, kroniska sjukdomar eller andra särskilda behov.

Erfarenheter visar att dessa barns rättigheter och behov ofta förbises i beredskapsplanering, krisövningar och genomförande av insatser. När planering och övningar utformas utifrån ett generellt barnperspektiv utan att ta hänsyn till olika förutsättningar riskerar beredskapen att bli ojämlik. För att krisberedskapen ska fungera för alla barn måste barns olika behov och förutsättningar vara en tydlig och integrerad del av hela beredskapsarbetet.

Rapporter och styrande dokument

I dessa rapporter har vi inhämtat kunskap som ligger till grund för vårt arbete. Varje rapport har länk till dokumentet och en kort sammanfattning.

Utgångspunkter för totalförsvaret

[Gemensamma utgångspunkter för totalförsvaret 2025-2030 | MSB](#)

MSB och Försvarsmakten har på uppdrag av regeringen tagit fram Utgångspunkter för totalförsvaret 2025-2030. Dokumentet utgör grunden för Sveriges planering och utveckling av totalförsvaret och riktar sig till alla aktörer som deltar i totalförsvarsförberedelserna – från statliga myndigheter och regioner till kommuner, företag och organisationer.

Planeringsinriktning för civil beredskap – ett underlag till fortsatt planering (2023)

[Planeringsinriktning för civil beredskap : ett underlag till stöd för fortsatt planering | MSB](#)

Dokumentet beskriver hur Sveriges civila beredskap ska planeras och stärkas. Det ger vägledning för myndigheter, kommuner, företag och civilsamhälle i arbetet med att skydda samhällsviktiga funktioner och hantera kriser och krig. Fokus ligger på riskbedömning, samverkan och att bygga långsiktig motståndskraft. Syftet är att ge ett gemensamt underlag

för fortsatt planering och utveckling av civil beredskap i hela samhället.

Bris kommunundersökning 2025

[bris_kommun--och-regionsundersokning_2025-2.pdf](#)

BRIS kommun- och regionundersökning 2025 visar att barns rättigheter fortfarande i låg utsträckning beaktas i kommuners och regioners arbete med krisberedskap och civilt försvar. Medan barnrättsperspektivet är relativt etablerat inom skola och socialtjänst, saknas det ofta strukturer för att tillämpa barnkonventionen inom områden som krisberedskap, samhällsstörningar och beredskapsplanering.

Undersökningen visar också att barns delaktighet är särskilt svag inom dessa områden och att systematisk uppföljning av hur barns rättigheter tillgodoses ofta saknas. Skillnaderna mellan kommuner är stora, vilket innebär att barns skydd och inflytande i krissituationer varierar beroende på var i landet de bor. Sammantaget pekar rapporten på behovet av att stärka och systematisera barnrättsperspektivet i Sveriges krisberedskap och civila försvar.

Lägesbild: civilsamhällets roll i den civila beredskapen (NOD, 2025)

[Lägesbild: civilsamhällets roll i den civila beredskapen – Nationellt organ för dialog och samråd mellan regeringen och det civila samhället](#)

Rapporten visar hur viktigt det är att inkludera civilsamhällets organisationer som en aktiv del i Sveriges civila beredskap. Den visar att dessa organisationer, som engagerar miljontals människor årligen, ofta upplever att deras roll inte tillräckligt erkänns eller finns med i långtgående planeringsstrukturer. Den identifierar konkreta exempel på fungerande samverkan mellan offentliga aktörer och idéburna organisationer – och lyfter fram behovet av bestående strukturer för finansiering och samarbete redan innan kriser inträffar. Målet är att bättre ta tillvara civilsamhällets resurser och kompetenser för att stärka helheten i beredskapen.

Gemenskap bygger beredskap - civilsamhället och det ideella engagemangets avgörande roll i kris (Forum & Volontärbyrå 2025)

[Ny rapport: Ideellt engagemang vid kris - Forum – idéburna organisationer med social inriktning](#)

Nio av tio svenskar vill hjälpa till vid en samhällskris, men hälften vet inte var de ska vända sig för att organisera sitt engagemang. Det visar den Sifo-undersökning som ligger till grund för rapporten, som undersöker vad som driver människor att engagera sig, vilka hinder som finns och hur samverkan mellan olika aktörer kan stärka det ideella engagemanget i kristid. Dessutom intervjuas forskare, myndigheter, civilsamhällesorganisationer och volontärer.

Värn i allvarstider – ett humanitärt perspektiv på Sveriges Totalförsvar (Röda Korset, 2024)

[srk varn i allvarstider 2024.pdf](#)

Rapporten "Värn i allvarstider – ett humanitärt perspektiv på Sveriges totalförsvar" (2024) från Svenska Röda Korset belyser hur humanitära perspektiv måste integreras i Sveriges totalförsvar. Den lyfter särskilt behovet av att stärka kunskapen om krigets lagar, skyddet av civilbefolkningen, sjukvårdens förmåga och mottagandet av humanitärt stöd. Svenska Röda Korset betonar att planering för skydd och stöd till civila – inklusive barn, som särskilt nämns inom jämställdhets- och barnrättsperspektivet – måste vara en central del av totalförsvarsarbetet. Rapporten rekommenderar bland annat att regeringen och MSB tydliggör

ansvar, stärker utbildning i humanitär rätt och säkerställer att civilsamhällets och humanitära aktörers roller inkluderas i planeringen. Syftet är att skapa ett totalförsvar som värnar människors liv, hälsa och värdighet även under väpnad konflikt.

BRIS kommunundersökning 2024

[bris_kommunundersokning_2024.pdf](#)

Rapporten visar att medan en majoritet av kommunerna har strategier för att implementera FN:s barnkonvention, ligger arbetet inom områden som krisberedskap och civilt försvar markant efter och är det området som är sämst. Kommunerna själva uppger att det finns kunskap och vilja, men att brist på resurser, rutiner och prioritering hindrar framsteg i hur barns rättigheter säkras också under kris- eller försvarssituationer. I rapporten betonas att barns behov och delaktighet måste in på strukturell nivå i kommunernas planering för störningar och allvarliga händelser – inte bara i vardagliga verksamheter. Slutsatsen är att stärkt systematik, tydligare ansvar och bättre integrering av barn- och ungdomsperspektiv i kommunernas kris- och försvarsplanering är avgörande för att barns skydd ska fungera även i kris.

Child and youth participation during crisis – recommendations for decision makers in the nordic region (2023)

[Child and youth participation during crisis - Recommendations for decision makers in the Nordic region](#)

[Child and youth participation during crisis](#)

Rapporten understryker att barns och ungas rätt att bli hörda ofta försummas under COVID-19 pandemic i Norden, och lyfter vikten av att tidigt och systematiskt inkludera dem i kris- och beredskapsplanering. [NVC+1](#) Genom intervjuer med över 100 ungdomsrepresentanter och experter presenteras 34 rekommendationer och 9 goda exempel för beslutsfattare att skapa hållbara deltagandestrukturer som fungerar även under kriser. [Diva Portal+1](#) Rapporten betonar att deltagandeprocesser inte kan ad hoc-skapas i krisens stund utan måste byggas upp i förväg – med aktiva strukturer, resurser och kompetens. [NVC](#) Slutligen ges en praktisk checklista för hur kommuner och myndigheter kan säkerställa att barns och ungas perspektiv blir del av både vardags- och krishantering.

Att göra skillnad i kris, (Forum, Volontärbyrå, 2022)

[att-gora-skillnad-i-kris-webb.pdf](#)

Alla tar ju inte ansvar – Barnkonventionen som lag under samhällskris (2021)

[Alla tar ju inte ansvar – barnkonventionen som lag under en samhällskris](#)

Rapporten visar att många av de brister i barns rättigheter som fanns före pandemin tydligt förstärktes under COVID-19-krisen – till exempel bristande delaktighet, svag tillgång till information och ojämlik utbildning. Den konstaterar att barns perspektiv ofta saknades när beslut togs om krisåtgärder och att samhällsplanering för kriser och totalförsvar inte i tillräcklig grad inkluderade barnrättsperspektiv. Rapporten betonar att för att stärka barns rättigheter krävs systematiska förändringar – inte bara tillfälliga åtgärder under själva krisen.

Människan i krisen (Röda Korset, 2021)

[Människan i krisen - rapport från Röda Korset](#)

